

Yhteiskuntapolitiikka

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Kirjallinen kuulemispyyntö 6.10.2025

HE 116/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä koskien toimeentulotuen kokonaisuudistusta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia ja kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia. Hallituksen esityksellä toteutettaisiin hallituksen mukaan toimeentulotuen kokonaisuudistus, jonka tavoitteena on vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkinnanvaraisena etuutena.

Esityksessä muun muassa kiristetään toimeentulotuen hakijan velvollisuuksia ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi sekä rajattaisiin tilanteita, joissa ilmoittautumisvelvollisuutta ei olisi. Jos perustoimeentulotuen hakija ei ilmoittautuisi työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi tai hakisi ensisijaisia etuuksia, hänen perusosaansa voitaisiin alentaa 50 prosentilla. Lisäksi esityksessä mahdollistettaisiin toimeentulotuen perusosan 20 tai 40 prosentin alentaminen useammin, esimerkiksi tuensaajan työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn vuoksi.

Toimeentulotuen uudistuksella hallitus tavoittelee julkistalouden säästöjä. Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan pääosin 1.2.2026.

SAK:n lausunto

Velvoitteesta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteesta hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamisesta

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ei kannata hallituksen esitystä eikä pidä perusteltuna heikentää viimesijaista toimeentulotukea, jonka tarkoituksena on turvata välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Suomi on saanut useita kertoja moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta perusturvan vähimmäistason sekä toimeentulotuen riittämättömästä tasosta. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli viimeisimmissä (2023) Suomea koskeissa päätelmissään, että Suomen olisi syytä välttää köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia. Yhtä lailla YK:n

Yhteiskuntapolitiikka

taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea (TTS-komitea) on todennut, että Suomessa vuosina 2015–2019 toteutetut sosiaaliturvan leikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytykset tekivät etuuksista riittämättömiä. Suomi ei ole parantanut sosiaaliturvaa TTS-komitean huomioiden jälkeen.

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaisia etuuksia. Mikäli täysikäisellä toimeentulotuen hakijalla ei olisi ensisijaista etuutta haettuna, Kelan tulisi arvioida, voisiko hänellä olla oikeus Suomen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluviin etuuksiin ja kehottaa hakijaa kuukauden määräajassa hakemaan kyseistä etuutta. Jos hakija ei hae etuutta määräajassa, Kela voisi alentaa toimeentulotuen perusosaa 50 prosentilla, kunnes hakija olisi hakenut vaaditut ensisijaiset etuudet. Alentaminen voitaisiin esityksen mukaan tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi pitää muutenkaan kohtuuttomana.

SAK pitää tärkeänä, että etuudensaajan toimeentulo turvataan riittäväillä ensisijaisilla etuuksilla ja että etuudensaaja on niihin läheisesti liittyvien palveluiden piirissä. SAK kuitenkin huomauttaa, että osa ensisijaisten etuuksien saajista joutuu turvautumaan toimeentulotukeen. Myös heitä koskevat hallituksen esityksessä esitetyt heikennykset. Toimeentulotuen perusosan alentaminen 50 prosentilla on jo valmiiksi pienellä toimeentulotuella olevalle iso leikkaus. Monella toimeentulotuen saajalla elämäntilanne on kuormittava ja toimintakyky voi olla alentunut. Leikkausten sijasta ensisijaisten etuuksien hakemista tulisi tukea oikea-aikaisella riittäväällä ohjauksella ja neuvonnalla. Jo nyt Suomi on saanut huomautuksia liian alhaisesta toimeentulotuen tasosta, ja hallituksen esityksellä tasoa oltaisiin edelleen alentamassa.

Jos työkykyinen työllinen ei työskentele täysipäiväisesti, yritystoiminta ei ole kannattava tai opintoihin ei ole mahdollista saada opintotukea, olisi hakijalla velvollisuus ilmoittautua työttömäksi koko-aikatyön hakijaksi. Esityksen mukaan Kela kehottaisi henkilöä, jonka olisi tullut ilmoittautua työttömäksi koko-aikatyön hakijaksi, ilmoittautumaan kuukauden määräajassa. Mikäli hakija ei määräajassa toimisi näin, hänen toimeentulotukensa perusosaa alennettaisiin 50 prosentilla. Alentamista ei tehtäisi, jos sitä voitaisiin pitää kohtuuttomana.

SAK pitää tavoitetta koko-aikatyöskentelystä sinällään kannatettavana. Velvoite ilmoittautua koko-aikatyön hakijaksi koskisi jatkossa osa-aikatyötä vähemmän kuin 30 tuntia viikossa tekeviä, ilman kotihoidontukea yli 3-vuotiasta lasta kotona hoitavia ja henkilöitä, joilla on lääkärin lausunto, mutta jotka eivät ole työkyvyttömiä työttömyysturvalain määritelmän mukaisesti. SAK muistuttaa, että ihmisten elämäntilanteet vaihtelevat

Yhteiskuntapolitiikka

suuresti. Kaikilla toimeentulotuen saajilla ei ole mahdollisuutta tehdä kokoaikatyötä terveytensä tai muun elämäntilanteensa, esimerkiksi yksinhuoltajuuden tai erityislapsesta huolehtimisen, takia. Esimerkiksi yksityisillä palvelualoilla pienipalkkaisessa ja osa-aikaisessa työssä työskentelevät joutuvat ajoittain turvautumaan toimeentulotukeen. Osa-aikaiset ja epätyypilliset työsuhteet ovat alalla yleisiä työnantajasta johtuvasta työvoimatarpeesta, eivätkä palkkatulot useinkaan riitä kattamaan asumis- ja terveydenhuoltomenoja.

Esityksessä ehdotetaan toimeentulotuen perusosan alentamista siten, että voimassa olevassa laissa oleva kirjaus etuuden alentamisen kahden kuukauden enimmäisajasta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien poistettaisiin. Perusosan alentamisen kesto riippuisi työttömyysturvan katkeamisen kestosta. Työttömyysturvan 7–30 päivän karenssi aiheuttaisi toimeentulotuessa kuukauden mittaisen alentamisen ja 45 päivän karenssi kahden kuukauden alentamisen. Työttömyysturvan toistaiseksi voimassa olemaan asetettu katkos aiheuttaisi lähtökohtaisesti perusosan kuuden kuukauden alentamisen. Työttömyysturvan sanktioista johtuvissa tilanteissa perusosaa alennettaisiin ensimmäisen kuukauden ajalta 20 prosenttia ja sen jälkeen 40 prosenttia.

SAK huomauttaa, että hallitus on antanut esityksen työttömyysturvaseuraamusten kiristämisestä vuoden 2026 alusta alkaen. Ensimmäisestä moitittavasta menettelystä työttömälle asetettaisiin 7 päivän karenssi ja toisesta menettelystä 6 kuukauden työssäolovelvoite. Käytännössä tämä voi johtaa yhä useammalla työttömällä ja yhä nopeammin työttömyysturvan katkeamiseen toistaiseksi. SAK painottaa, että työtön voi tehdä monimutkaisen järjestelmän vuoksi myös virheitä ja toimia vahingossa väärin. Kyse ei aina ole työttömän haluttomuudesta osallistua palveluun tai jättää työtä hakematta. Näissä tilanteissa toimeentulotuen alentaminen työttömyysturvan sanktioiden lisäksi on kohtuutonta. SAK pitää kohtuuttomana niin sanottua tuplarangaistusta, jolloin työttömyysturvan katkeamisen lisäksi toimeentulotukea leikataan.

Hallituksen esityksessä esitetyt muutokset lisäisivät tilanteita, joissa toimeentulotuen saajan perusosan alentaminen tulee harkittavaksi. Perusosaa ei kuitenkaan alennettaisi, jos alentamisen arvioitaisiin vaarantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta. Kansaneläkelaitoksen mukaan kohtuullisuusharkinta on toteutuneessa ratkaisukäytännössä kohtuullisen harvoin estänyt perusosan alentamisen. SAK huomauttaa, että hallituksen esityksestä ei käy selkeästi ilmi, miten lisääntyvät tilanteet vaikuttavat kohtuullisuusarviointiin verrattuna nykytilanteeseen.

Yhteiskuntapolitiikka

Kelan tiedonsaantioikeuden laajentamisesta

Hallituksen esityksessä ehdotetaan Kelan tiedonsaantioikeuden laajentamista tietyissä tilanteissa. Ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosan alentamiseen liittyen Kelalle lisättäisiin esityksen perusteella oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassalta. Lisäksi tarvittavien rahalaitostiedustelujen tekemistä yksinkertaistettaisiin.

SAK vastustaa Kelan tiedonsaantioikeuden laajentamista. Tiedonsaantioikeuden laajentaminen ei ratkaise palvelujärjestelmän rakenteellisia puutteita. Ensisijaisesti tulisi kehittää esimerkiksi Kelan ja sosiaalihuollon yhteistyön haasteita. Tiedonsaantioikeuden laajentaminen tulisi ensisijaisesti parantaa yksilön tarvitsemien palveluiden saantia, eikä toimia vain valvonnan työkaluna.

Perusosan tason leikkaamisesta ja ansiotulovähennyksen poistamisesta

Esityksessä ehdotetaan myös suoria etuusleikkauksia, kun perusosaa ehdotetaan leikattavaksi kolme prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa tai vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta, 2,1 prosenttia yksinhuoltajien osalta sekä 1,9 prosenttia muiden yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden kuin vanhempansa luona asuvien osalta. SAK huomauttaa, että toimeentulotuen varassa elävien toimeentulo on jo valmiiksi niukkaa. Hallituksen esityksessä arvioidaan, että perusosan leikkaus pienentäisi yhden hengen kotitalouden käteen jäävää tuloa noin 18 euroa kuukaudessa ja yksinhuoltajan noin 15 euroa kuukaudessa. Perusosan tason leikkaaminen on kohtuutonta ja irvokasta, varsinkin, kun Orpon hallitus yritti lievittää Kelan muiden etuuksien indeksijäädytyksiä vuosille 2024–2027 sillä, että toimeentulotukeen vastaavaa jäädytystä ei tehty.

SAK lisäksi huomauttaa esityksen lisäävän edelleen lapsiperheiden taloudellista tilannetta. Vaikka lasten perusosia korotettaisiinkin, vaikuttavat aikuisen perusosan leikkaukset koko perheen tilanteeseen. Lapsiperheköyhyydellä voi olla pitkäaikaisia ja ylisukupolvisia vaikutuksia.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan poistettavaksi perustoimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennys muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Myös vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. SAK huomauttaa, että toimeentulotuella olevilla on monesti haasteita työkyvyn kanssa, jolloin pienikin työssäkäynti tukee kiinnittymistä työelämään. Suojaosan poistaminen voi tarkoittaa sitä, että tällainen vähäinenkin työssäkäynti lakkaa kokonaan ja heikentää näin entisestään tuensaajan työelämäkiinnittymistä.

Yhteiskuntapolitiikka

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tiukennuksia perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitaviin terveydenhuoltomenoihin. Jatkossa huomioitaisiin vain välttämättömät terveydenhuoltomenot. Tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus. SAK toteaa, että hallituksen esityksestä ei käy ilmi, millä perusteilla ja kuka päättää hyväksyttävistä lääkekustannuksista nykytilaan verrattuna. Esityksessä ei myöskään selkeästi käy ilmi, millaisia tilanteita muutos koskee. Toimeentulotuen saajat käyttävät julkisia terveystalveluja enemmän ja sairastavat keskimääräistä enemmän. Kuten esityksessäkin todetaan, raja- us voi kasvattaa terveyseroja pitkällä aikavälillä sekä lisätä ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen tarvetta.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämisestä

Esityksellä oltaisiin muuttamassa kuntien rahoitusosuutta perustoimeentulotuesta sellaisten 18–24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden perheessä ei asu muun ikäisiä henkilöitä. Kuntien rahoitusosuutta ehdotetaan nostettavaksi 50 prosentista 100 prosenttiin. Rahoitusvastuun kasvattaminen ohjaisi kuntia yhä enemmän kohdentamaan resursseja erityisesti kyseisen ikäluokan palveluihin. Samaan aikaan yleistukea koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan kunnille rahoitusosuuden kasvattamista. Kuntien osalta epäselväksi jää, vastaavatko tulevat valtionosuudet kasvavista rahoitusvelvoitteista. Jotta kunnat pystyvät vastaamaan palvelu- tai koulutustarpeisiin, palveluihin tulisi osoittaa riittävästi resursseja.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Tuuli Glantz
sosiaalipoliittinen asiantuntija